

Magdalena Redo

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1274-3181>

Piotr Prewysz-Kwinto

Uniwersytet WSB Merito w Toruniu
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4151-7335>

Ujemne RRSO sposobem na pozyskanie pożyczkobiorców

Streszczenie

W sytuacji wyjątkowo niskich stóp procentowych produkty kredytowe z rzeczywistą roczną stopą oprocentowania (RRSO) równą 0% stały się popularne także w Polsce. Autorzy wykazują, że zero nie musi wcale stanowić dolnej granicy wartości tego miernika i przy niewielkim koszcie dla instytucji kredytującej możliwe jest stworzenie produktów kredytowych, w przypadku których RRSO będzie miała wartość ujemną, co może stanowić dobry sposób na pozyskanie klientów i poprawę pozycji konkurencyjnej na niełatwym dziś rynku kredytowym. By zminimalizować stratę na takiej ofercie dla instytucji kredytującej, a jednocześnie zmaksymalizować efekt w postaci uzyskania możliwie niskiego poziomu RRSO, niezbędne jest zrozumienie sposobu działania obowiązującej formuły tego wskaźnika. Autorzy wykazali, że ujemna prowizja pobierana z góry (czyli premia wypłacana pożyczkobiorcy) może być w przypadku spłacanych jednorazowo pożyczek skutecznym narzędziem w walce konkurencyjnej – znacznie skuteczniejszym niż ujemne oprocentowanie. W artykule przedstawiono również, w jaki sposób należy dobrać odsetkowe i pozaodsetkowe koszty długu, aby stworzyć produkt kredytowy z ujemnym RRSO przy możliwie najniższym koszcie dla wierzyciela. Opracowanie może być więc z powodzeniem wykorzystane przez instytucje kredytujące w procesie optymalizacji nie tylko struktury pobieranych kosztów, ale i w ogóle struktury produktowej.

Słowa kluczowe: konkurencja, odsetki, pozaodsetkowe koszty kredytu, rzeczywista roczna stopa oprocentowania (RRSO)

Kody klasyfikacji JEL: C02, G21, G51

1. Wprowadzenie

Rzeczywista roczna stopa oprocentowania (RRSO) jest obecnie jedynym miernikiem wykorzystywanym do oceny kosztu kredytu zarówno w Polsce, jak i we wszystkich państwach Unii Europejskiej (UE). Ze względu na ustawowy obowiązek podawania jej wartości w przypadku wszystkich produktów kredytowych (również w reklamach) [por. szerzej: Redo, Prewysz-Kwinto, 2023] jest ona dla instytucji kredytujących ważnym narzędziem konkurencji i przyciągnięcia nowych klientów. Z tego też powodu na rynku długu pojawiły się oferty produktów kredytowych z RRSO równą 0%.

Celem opracowania jest pokazanie, że zero nie musi wcale stanowić dolnej granicy wartości tego miernika i jest możliwe stworzenie produktów kredytowych, w przypadku których RRSO będzie miała wartość ujemną, co może stanowić dobry sposób na przyciągnięcie klientów i poprawę pozycji konkurencyjnej na niełatwym dziś rynku kredytowym. Autorzy, wykorzystując wyniki wcześniejszych badań własnych w zakresie RRSO, przeprowadzili analizę matematyczną skutków zastosowania wybranych kombinacji kosztów odsetkowych i pozaodsetkowych przy ujemnej wartości RRSO w przypadku jednorazowo spłacanych pożyczek, a następnie, wykorzystując metodę wnioskowania indukcyjnego, dokonali syntezy wyników.

Gdy po wybuchu kryzysu finansowego w USA w 2008 r. stopy procentowe na świecie zostały obniżone do bezprecedensowo niskich poziomów (nawet poniżej 0%), stopniowe obniżki oprocentowania kredytów można było zaobserwować także w Polsce. Bardziej zauważalnie potaniały one jednak w Polsce dopiero po zredukowaniu stopy referencyjnej przez Narodowy Bank Polski (NBP) w marcu 2015 r. (do poziomu 1,5%) i następnie po wybuchu pandemii COVID-19 w maju 2020 r. (do poziomu 0,1%). Zgodnie z przepisami kodeksu cywilnego maksymalne nominalne oprocentowanie pożyczek w naszym kraju nie może bowiem przekraczać dwukrotności odsetek ustawowych, których wysokość również definiuje kodeks cywilny [Dz.U. 2020 poz. 1740 z późn. zm., art. 359, par. 2 i 2¹ – dalej k.c.]. W ujęciu rocznym oprocentowanie pożyczek nie może więc być wyższe niż dwukrotność stopy referencyjnej NBP powiększonej o 3,5 p.p. Do września 2021 r. – kiedy to stopa referencyjna NBP była równa 0,1% – instytucje kredytujące¹ w Polsce mogły pobierać odsetki na maksymalnym poziomie wynoszącym tylko 7,2% rocznie.

To właśnie w tym okresie instytucje kredytujące, przymuszone ww. regulacjami do redukcji oprocentowania udzielanych kredytów i pożyczek, zaczęły definiować coraz to now-

¹ Przez pojęcie instytucji kredytującej rozumiemy instytucje udzielające kredytów lub pożyczek.

sze dodatkowe opłaty i prowizje, które jeszcze dwie dekady temu wliczane były po prostu w wysokość oprocentowania. By wesprzeć kredytobiorców w tym nierównym układzie sił i ograniczyć nieprzejrzyste praktyki w zakresie pobierania dodatkowych opłat, w ustawie o kredycie konsumenckim zdefiniowano poziom maksymalnych pozaodsetkowych kosztów kredytu (MPKK). Zaczął on obowiązywać od marca 2016 r., a od grudnia 2022 r. [Dz.U. 2022 poz. 2339 – dalej ustawa antylichwiarska] został dodatkowo zaostrzony [por. szerzej: Redo, 2023]. Limit ten jest zależny od kwoty kredytu oraz czasu, na jaki zostało zaciągnięte zobowiązanie. Ogólnie rzecz biorąc, limit PKK rośnie wraz z wydłużaniem okresu kredytowania, nie może on jednak przekroczyć 45% wartości kredytu² [Dz.U. 2023 poz. 1028 z późn. zm., art. 36a – dalej u.o.k.k.]. Trzeba przy tym podkreślić, że limit ten dotyczy tylko kredytów konsumenckich, tj. kredytów i pożyczek do wysokości 255,55 tys. PLN [art. 3 ust. 1 u.o.k.k.].

2. RSO = 0% (roczna stopa oprocentowania)

W obliczu powyższych zmian regulacyjnych oraz coraz niższych z dekady na dekadę stóp procentowych instytucje kredytujące, zabiegając o klienta, zaczęły w drugiej połowie minionego dziesięciolecia także w Polsce oferować pożyczki i kredyty z nominalnym oprocentowaniem równym 0%, dopisując przy nich często skrót „RSO = 0%” (roczna stopa oprocentowania). To świetny wabik na klienta nie tylko z powodu braku odsetek od kredytu, ale również ze względu na wywołanie skojarzenia ze wskaźnikiem RRSO, który poza odsetkami ujmuje również pozaodsetkowe koszty kredytu. Bez wątplenia o taki właśnie efekt chodziło instytucjom kredytującym – by przyciągnąć uwagę kredytobiorcy, który być może, poświęciwszy już czas danej ofercie kredytowej, machnie ręką na dodatkowe opłaty czy prowizje, zwłaszcza jeśli nie będą one wygórowane.

Podkreślić w tym miejscu należy, że kredyt z RSO równym 0% to w sytuacji niskich stóp procentowych korzystna opcja także dla instytucji kredytujących. W efekcie obowiązujących w Polsce w latach 2015–2021 bezprecedensowo niskich stóp procentowych odsetki od najbardziej popularnych krótkoterminowych pożyczek na kilka tysięcy złotych mogły wynosić – zgodnie z ustawą – maksymalnie od kilku do kilkudziesięciu złotych (zależnie od pożyczanej kwoty – por. tabela 1), co było łatwo zrekompensować odpowiednio wyższymi pozaodsetkowymi kosztami pożyczki, tym bardziej że wówczas obowiązywały zauważalnie wyższe limity pozaodsetkowych kosztów kredytu (sprzed wspomnianego ich zaostrzenia od grudnia 2022 r.)³. Warto więc odnotować, że w okresie obowiązywania wyjątkowo niskich stóp procentowych w Polsce – przykładowo we wrześniu 2021 r. – maksymalne odsetki

² Do grudnia 2022 r. PKK mogły być znacznie wyższe i w przypadku kilkuletnich kredytów sięgać nawet 100% kwoty kredytu.

³ Z wyłączeniem okresu obowiązywania ustawy o COVID-19 [Dz.U. 2020 poz. 374], trwającego od marca 2020 r. do czerwca 2021 r. [por. szerzej: Redo, 2023].

przewidziane w kodeksie cywilnym były bardzo niskie i zauważalnie niższe niż dopuszczalne koszty pozaodsetkowe (por. tabela 1).

Tabela 1. Maksymalna wysokość łącznych odsetek (PLN) oraz maksymalna wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytu (PLN) w Polsce we wrześniu 2021 r. zależnie od kwoty pożyczki i długości okresu kredytowania

Kwota pożyczki	Ustawowe limity zależnie od długości trwania pożyczki w miesiącach					
		1	2	3	6	12
1000	maksymalne odsetki – spłata jednorazowa*	6	12	18	36	72
	maksymalne odsetki – spłata ratalna**	–	9	12	21	33,25
	maksymalne PKK	275	300	325	400	550
2000	maksymalne odsetki – spłata jednorazowa*	12	24	36	72	144
	maksymalne odsetki – spłata ratalna**	–	18	24	42	70
	maksymalne PKK	550	600	650	800	1100
3000	maksymalne odsetki – spłata jednorazowa*	18	36	54	108	216
	maksymalne odsetki – spłata ratalna**	–	27	36	63	110,25
	maksymalne PKK	825	900	975	1200	1650
4000	maksymalne odsetki – spłata jednorazowa*	24	48	72	144	288
	maksymalne odsetki – spłata ratalna**	–	36	48	84	154
	maksymalne PKK	1100	1200	1300	1600	2200
5000	maksymalne odsetki – spłata jednorazowa*	30	60	90	180	360
	maksymalne odsetki – spłata ratalna**	–	45	60	105	201,25
	maksymalne PKK	1375	1500	1625	2000	2750

* Przy założeniu, że spłata pożyczki następuje jednorazowo na koniec okresu kredytowania.

** Przy założeniu, że spłata pożyczki następuje w równych miesięcznych ratach kapitałowych.

Źródło: opracowanie własne.

Dla przykładu zgodnie z ustawą odsetki od pożyczki w kwocie 2 tys. PLN zaciągniętej na trzy miesiące mogły wynieść maksymalnie 36 PLN (w sytuacji jednorazowej spłaty całej pożyczki na koniec okresu kredytowania) albo maksimum 24 PLN w sytuacji ratalnej spłaty w równych ratach kapitałowych – według stanu na wrzesień 2021 r.), podczas gdy koszty pozaodsetkowe mogły sięgnąć nawet 32,5% kwoty takiej pożyczki, tj. 650 PLN (por. szare komórki w tabeli 1). To dlatego opłacało się instytucjom kredytującym skorzystać z chwytu marketingowego w postaci „RSO = 0%”, a ewentualne odsetki „ukryć” w PKK⁴.

I choć dziś stopy procentowe wzrosły, a limity PKK zostały w międzyczasie zastrzeżone, to w okresach kolejnych kryzysów stopy procentowe będą obniżane odważniej w okolice 0%, a produkty kredytowe z RRSO równą 0% staną się znów codziennością. A być może pojawią się oferty z ujemną RRSO. Warto więc wiedzieć, na co zwracać uwagę.

⁴ Zabieg ten zawyży wprawdzie wskaźnik RRSO, ale wykorzystanie w reklamie „zera” oraz wabika w postaci „RSO = 0%” skusi zapewne niejednego klienta. Zostanie to szerzej wyjaśnione w dalszej części artykułu.

3. RRSO = 0% (rzeczywista roczna stopa oprocentowania)

Zwłaszcza że to nie koniec dotychczasowych zabiegów instytucji kredytujących w walce konkurencyjnej o kredytobiorcę. W obliczu ultraniskich stóp procentowych przekalkulowały one już jakiś czas temu, że opłacalnie jest zaoferować pożyczkę z RRSO równym 0%, czyli zarówno bez marży odsetkowej, jak i bez dodatkowych pozaodsetkowych kosztów. Trzeba jednak mieć świadomość, że taka specjalna oferta jest mocno limitowana i dotyczy np. tylko pierwszej pożyczki udzielanej na ściśle określonych warunkach. Utracone przez instytucję kredytującą korzyści z tej pożyczki stanowią po prostu koszt pozyskania nowego klienta. Albo zostaną odzyskane w inny sposób. Oferty z RRSO na poziomie 0% wiążą się bowiem często z koniecznością wykupienia dodatkowych usług finansowych albo z tzw. cross-sellingiem, czyli sprzedażą innych produktów, jak np. karty kredytowej, które w dłuższym okresie mogą okazać się nad wyraz kosztowne. A w ostateczności za pożyczkę z RRSO równym 0% zapłacą pozostali pożyczkobiorcy wyższymi kosztami.

Trzeba przy tym wiedzieć, że zapisy ustawy o kredycie konsumenckim (a także unijnej dyrektywy) [Dz. Urz. UE OJ L 133, art. 2 ust. 2 – dalej dyrektywa 2008/48/WE] **nie mają zastosowania** do pożyczek (kredytów konsumenckich), w przypadku których konsument nie jest zobowiązany do zapłaty oprocentowania oraz innych kosztów związanych z udzieleniem lub spłatą kredytu konsumenckiego [art. 4 ust. 1 u.o.k.k.]. W przypadku takich pożyczek trzeba zachować szczególną czujność. Reklamowane pożyczki z RRSO równym 0% nie są bowiem związane ani kompletnością podawanych kosztów pozaodsetkowych, ani sposobem obliczania RRSO określonymi w ustawie o kredycie konsumenckim. Informacja o RRSO wynoszącym 0% nie musi więc oznaczać rzeczywistego braku dodatkowych kosztów pożyczki [Redo, 2021].

Przy okazji warto dodać, że w Polsce poza bankami pożyczek mogą udzielać instytucje pożyczkowe, tj. podmioty widniejące w Rejestrze Instytucji Pożyczkowych działającym przy KNF, oraz tzw. parabanki, tj. firmy działające w szarej strefie, a więc na pograniczu krajowych przepisów [Pewnybiznes.info, 2019]. Podkreślić więc trzeba, że nie podlegają one systemowemu nadzorowi KNF jak banki, a jedynie Urzędowi Ochrony Konkurencji i Konsumentów i – co szczególnie ważne – poddawane są kontroli przez UOKiK na wniosek konsumenta. W praktyce oznacza to, że o ile w przypadku funkcjonujących od lat na polskim rynku dużych podmiotów udzielających pożyczek nieprawidłowe praktyki zostałyby zapewne zgłoszone już przez niejednego pożyczkobiorcę, a w efekcie podmiot ten zostałby poddany kontroli UOKiK, o tyle trzeba zachować szczególną ostrożność w przypadku mniejszych i działających od niedawna pożyczkodawców. Tym bardziej że sama KNF jasno przestrzega na swojej stronie internetowej, że wpis danego podmiotu do Rejestru Instytucji Pożyczkowych prowadzonego przez KNF „nie powinien być interpretowany jako jakakolwiek forma zabezpieczenia ze strony KNF prawidłowości prowadzonej przez ten podmiot działalności, a w szczególności przestrzegania przez niego przepisów ustawy o kredycie konsumenckim” [KNF, 2018]. Należy więc zachować wzmoczoną czujność i zasadę ograniczonego zaufania przy rozpatrywaniu tego typu ofert.

4. Regulacje unijne i koszty kredytu w innych państwach UE

Podkreślenia wymaga także fakt, że zapisy o RRSO i pozaodsetkowych kosztach kredytu – zarówno w ustawie o kredycie konsumenckim, jak i w ustawie o kredycie hipotecznym – będące przykładem implementacji unijnych regulacji do polskiego porządku prawnego, nie są ich dokładną kopią. Dyrektywy wiążą państwa członkowskie w odniesieniu do rezultatu, pozostawiając jednak organom krajowym swobodę wyboru form i środków [Dz. Urz. UE C 202/47, art. 288 – dalej TFUE]. Należy więc zdawać sobie sprawę, że w wyniku implementacji unijnych dyrektyw krajowe rozwiązania w zakresie (nie tylko) RRSO i PKK mogą się różnić – choć nierzadko nieznacznie, powodując odmienne skutki prawne dla krajowych kredytobiorców. Pewne rozbieżności wynikają też z różnego stopnia precyzji poszczególnych języków. Zanim zaczniemy więc porównywać poziom RRSO w ofertach instytucji kredytujących w poszczególnych państwach członkowskich, trzeba dokładnie zapoznać się z krajowymi regulacjami w tym zakresie. Dla przykładu polska ustawa o kredycie konsumenckim, definiująca, czym są RRSO i pozaodsetkowe koszty kredytu oraz jak je wyznaczyć, dotyczy kredytów i pożyczek do 255,55 tys. PLN, podczas gdy unijna dyrektywa, na której opierają się te regulacje, dotyczy kredytów od 200 EUR do 75 tys. EUR [art. 2 ust. 2 lit. C dyrektywy 2008/48/WE], czyli do ponad 350 tys. PLN. Tego typu różnic jest oczywiście więcej. I choć przypomnieć należy o zasadzie bezpośredniego skutku prawa UE, zdefiniowanej przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości w 1963 r. [wyrok nr ECLI:EU:C:1963:1], która umożliwia podmiotom indywidualnym bezpośrednio powoływanie się na prawo unijne przed krajowymi sądami, to trzeba mieć świadomość występowania potencjalnych różnic w prawodawstwie poszczególnych państw członkowskich, np. w zakresie podlegania krajowym regulacjom definiującym obowiązek i sposób wyznaczania RRSO i PKK oraz wyłączeń spod nich, w wyniku których wielkości RRSO w poszczególnych państwach nie zawsze muszą być wyznaczane w ten sam sposób i ujmować te same koszty pozaodsetkowe.

5. Pożyczki z ujemnym RRSO

W obliczu powyższego dziwi więc fakt, że instytucje udzielające kredytów lub pożyczek nie wykorzystwały w minionych latach, kiedy także w Polsce obowiązywały wyjątkowo niskie stopy procentowe, ujemnego RRSO jako narzędzia w walce konkurencyjnej o klienta. Może być to dowodem na to, że formuła RRSO jest zbyt skomplikowana nawet dla specjalistów ze świata finansów.

W tej części artykułu przedstawimy, jak instytucje kredytujące mogą wykorzystywać formułę RRSO w celach marketingowych poprzez stworzenie produktu kredytowego o ujemnej wartości RRSO oraz w jaki sposób błędna w naszej opinii konstrukcja tego wskaźnika [por. szerzej: Redo, Prewysz-Kwinto, 2022; Prewysz-Kwinto, Redo, 2023a] zwiększa korzyści takiego działania dla kredytodawców kosztem kredytobiorców. Na podstawie formuły

obliczeniowej wartości wskaźnika RRSO wykazemy, jak poprzez wykorzystanie ujemnych wartości kosztów odsetkowych i pozaodsetkowych oraz kombinacji obu tych parametrów jednocześnie można uzyskać ujemną wartość wskaźnika RRSO przy najniższej stracie dla instytucji kredytującej.

Zgodnie z definicją zawartą w ustawie o kredycie konsumenckim RRSO to stopa określająca całkowity koszt kredytu ponoszony przez dłużnika w przeliczeniu na rok [art. 4 ust. 1 u.o.k.k.]. Ujmuje więc ona wszystkie koszty nakładane przez pożyczkodawcę w związku z udostępnianymi środkami, w tym te o charakterze odsetkowym (których poziom jest zależny od konkretnej stopy procentowej) i te o charakterze pozaodsetkowym, czyli prowizje i dodatkowe opłaty pobierane zarówno jednorazowo, jak i cyklicznie [art. 5 ust. 6 i 6a u.o.k.k.]. Oblicza się ją według specjalnej formuły matematycznej bazującej na zasadach zmiany wartości pieniądza w czasie, uwzględniających zjawisko kapitalizacji [Redo, Prewysz-Kwinto, 2021]. Została ona przedstawiona w załączniku do ustawy o kredycie konsumenckim [załącznik nr 4 u.o.k.k.] i jest zgodna z tą ujętą w dyrektywie unijnej [załącznik nr 1 dyrektywy 2008/48/WE]. Formuła obliczeniowa ma więc identyczną postać we wszystkich państwach UE.

Pożyczka z ujemnym RRSO oznacza, że wierzyciel nie czerpie żadnych korzyści z udostępnienia środków pieniężnych, lecz dopłaca dłużnikowi za to, że ten pożyczka od niego pieniądze. Taka sytuacja wymaga zastosowania ujemnego oprocentowania, ujemnej prowizji lub innych kosztów pozaodsetkowych albo jednoczesnej kombinacji wszystkich tych parametrów. Jak wcześniej wskazano, takie działanie instytucji kredytującej wcale nie musi być traktowane jako irracjonalne, gdyż ograniczona oferta pożyczek z ujemnym RRSO, dostępnych np. tylko dla nowych klientów, może być opłacalnym sposobem pozyskania klienta w sytuacji coraz bardziej zaostrzającej się dziś konkurencji na rynku pożyczkowym. Co więcej, koszty ponoszone w związku z oferowaniem pożyczek z ujemnym RRSO instytucje kredytujące mogą sobie z łatwością zrekompensować za pomocą innych oferowanych produktów kredytowych, podnosząc ich prowizję lub wprowadzając dodatkowe opłaty.

W podpunktach 5.1–5.5 zostanie zaprezentowana możliwość stworzenia oferty pożyczki z ujemnym poziomem RRSO dla pożyczek spłacanych jednorazowo – oddzielnie dla tych z ujemnym oprocentowaniem i ujemną prowizją oraz jednoczesną kombinacją obu tych parametrów, przy czym nie każdy z nich musi być ujemny.

5.1. RRSO pożyczek z ujemnym oprocentowaniem (bez prowizji i innych kosztów)

Podstawą oceny możliwości uzyskania ujemnej wartości RRSO będzie prosta pożyczka na kwotę 1000 PLN spłacana jednorazowo wraz z odsetkami. Poziom RRSO oraz łączna kwota odsetek, jaką musiałby zapłacić wierzyciel dłużnikowi, przy różnym poziomie ujemnego oprocentowania pożyczki i różnym okresie jej trwania, zostały przedstawione w tabeli 2.

Tabela 2. Poziom RRSO (%) oraz odsetek (PLN) od spłacanej jednorazowo pożyczki na kwotę 1000 PLN w zależności od poziomu ujemnego oprocentowania oraz okresu, na jaki została udzielona

Lp.	Okres trwania pożyczki	Roczne oprocentowanie							
		-1%		-2%		-3%		-5%	
		odsetki	RRSO	odsetki	RRSO	odsetki	RRSO	odsetki	RRSO
1	tydzień (7 dni)	-0,19	-0,995	-0,38	-1,981	-0,58	-2,956	-0,96	-4,879
2	pół miesiąca (15 dni)	-0,41	-0,995	-0,82	-1,981	-1,23	-2,957	-2,05	-4,882
3	miesiąc (30 dni)	-0,82	-0,995	-1,64	-1,982	-2,47	-2,959	-4,11	-4,887
4	dwa miesiące (61 dni)	-1,67	-0,996	-3,34	-1,983	-5,01	-2,963	-8,36	-4,897
5	trzy miesiące (92 dni)	-2,52	-0,996	-5,04	-1,985	-7,56	-2,967	-12,60	-4,907
6	pół roku (182 dni)	-4,99	-0,997	-9,97	-1,990	-14,96	-2,977	-24,93	-4,937
7	rok	-10,00	-1,000	-20,00	-2,000	-30,00	-3,000	-50,00	-5,000

Źródło: opracowanie własne.

Analizując dane zawarte w tabeli 2, należy od razu zauważyć, że wartość RRSO przy niewielkim ujemnym oprocentowaniu pozostaje na podobnym poziomie niezależnie od okresu, na jaki pożyczka została udzielona, przy czym im dłuższy jest okres kredytowania, tym wyższa staje się kwota odsetek, którą wierzyciel musiałby w tym przypadku oddać dłużnikowi. RRSO pozostaje więc względnie stałe mimo wzrostu łącznej kwoty odsetek do zapłaty. Przy oprocentowaniu równym -1% różnica w poziomie RRSO między pożyczką udzielaną na 7 dni a tą udzielaną na rok wynosi zaledwie 0,005 p.p., ale kwota ujemnych odsetek (czyli straty dla wierzyciela) jest w przypadku tej drugiej już dużo wyższa. Dla pożyczki na siedem dni odsetki wyniosą zaledwie 0,19 PLN, a przy pożyczce na rok już 10 PLN. Przy oprocentowaniu na poziomie -3% różnica w wartości RRSO między pożyczką 7-dniową a roczną wynosi zaledwie niecałe 0,05 p.p., ale odsetki rosną z 0,58 PLN dla pożyczki 7-dniowej do 30 PLN w przypadku tej udzielanej na rok. Przedstawione dane w kontekście możliwości stworzenia produktu kredytowego o ujemnej wartości RRSO jako elementu kampanii marketingowej instytucji kredytującej, mającej przyciągnąć nowego klienta, pokazują, że taki produkt kredytowy powinien być oferowany na jak najkrótszy okres. Pozwala to osiągnąć ujemny poziom RRSO przy najniższej stracie ponoszonej przez wierzyciela. W przypadku pożyczki na 1000 PLN udzielanej na miesiąc RRSO na poziomie -2,96% można osiągnąć kosztem zaledwie 2,47 PLN (por. wiersz 3 w tabeli 2), którą to kwotę pożyczkodawca musiałby zapłacić dłużnikowi. Tak niewielką stratę można z łatwością odzyskać na innych produktach kredytowych znajdujących się w ofercie danego podmiotu, zwłaszcza że efekt ujemnego poziomu RRSO powinien przyciągnąć dodatkowych klientów.

5.2. Ujemne RRSO pożyczek przy oprocentowaniu 0% i z ujemną prowizją za jej udzielenie

Drugi możliwy sposób osiągnięcia ujemnej wartości RRSO, który zostanie poddany analizie, to pożyczka przy oprocentowaniu 0% i z ujemną prowizją ze jej udzielenie. Oznacza to, że wierzyciel musiałby zapłacić dłużnikowi za to, że pożycza mu pieniądze, czy też inaczej mówiąc – dłużnik za wzięcie pożyczki otrzymałby dodatkową premię⁵. Poziom RRSO oraz łączna kwota prowizji (premia dla dłużnika) w przypadku pożyczki na kwotę 1000 PLN i w zależności od okresu, na jaki została udzielona, oraz poziomu ujemnej prowizji, wyliczanej jako procent pożyczanej kwoty, zostały zaprezentowane w tabeli 3.

Tabela 3. Poziom RRSO (%) oraz kwota prowizji* (PLN) w przypadku spłacanej jednorazowo pożyczki na kwotę 1000 PLN w zależności od okresu, na jaki została udzielona, oraz poziomu prowizji liczonej jako procent udostępnianej kwoty

Lp.	Okres trwania pożyczki	RRSO przy rocznym nominalnym oprocentowaniu 0% i prowizji na poziomie						
		-0,01% (-0,10 PLN)	-0,1% (-1 PLN)	-0,5% (-5 PLN)	-1% (-10 PLN)	-2% (-20 PLN)	-3% (-30 PLN)	-5% (-50 PLN)
1	tydzień (7 dni)	-0,520	-5,078	-22,900	-40,479	-64,391	-78,589	-92,145
2	pół miesiąca (15 dni)	-0,243	-2,403	-11,429	-21,504	-38,237	-51,289	-69,493
3	miesiąc (30 dni)	-0,122	-1,209	-5,888	-11,402	-21,410	-30,207	-44,767
4	dwa miesiące (61 dni)	-0,060	-0,596	-2,940	-5,780	-11,174	-16,211	-25,319
5	trzy miesiące (92 dni)	-0,040	-0,400	-1,981	-3,912	-7,636	-11,180	-17,774
6	pół roku (182 dni)	-0,020	-0,200	-0,995	-1,976	-3,894	-5,756	-9,321
7	rok	-0,010	-0,100	-0,498	-0,990	-1,961	-2,913	-4,762
8	kwota prowizji	-0,10	-1,00	-5,00	-10,00	-20,00	-30,00	-50,00

* Prowizja w stałej wysokości dla danej kwoty pożyczki (niezależna od czasu jej trwania) wyrażona jako odsetek pożyczanej kwoty.

Źródło: opracowanie własne.

Analizując dane zawarte w tabeli 3, należy od razu zauważyć, że skoro prowizja jest płacona jednorazowo jako procent kwoty udzielanej pożyczki, to jej wartość jest zawsze stała, niezależnie od okresu, na jaki pieniądze zostaną udostępnione. W przypadku pożyczki na kwotę 1000 PLN wierzyciel będzie musiał zapłacić dłużnikowi złotówkę przy prowizji na poziomie -0,1% lub 10 PLN, jeśli prowizja wyniesie -1%. Wartość RRSO ulega natomiast dużym zmianom w zależności od okresu trwania pożyczki, osiągając najniższe (najbardziej

⁵ W praktyce procesu kredytowania prowizja może być uwzględniana na dwa sposoby, tj. dłużnik może zapłacić jej wartość w momencie zaciągania kredytu lub też wartość prowizji może zostać doliczona do kwoty długu i zwiększyć podstawę naliczania odsetek. Każde z tych podejść w odmienny sposób wpływa na wartość RRSO. Ze względu jednak na ograniczoną objętość opracowania, autorzy przeanalizowali tylko jedno z nich, tj. przyjęli, że ujemna prowizja zostanie wypłacona przez wierzyciela dłużnikowi w momencie zaciągnięcia długu. Wpływ sposobu uwzględniania prowizji na wartość RRSO będzie natomiast przedmiotem odrębnej publikacji autorów.

ujemne) wartości dla tych, które są udzielane na najkrótsze okresy (por. pierwsze wiersze w tabeli 3 z kolejnymi)⁶. Przy prowizji równej $-0,1\%$ (tj. -1 PLN, gdy kwota pożyczki wynosi 1000 PLN) RRSO wynosi $-1,21\%$ dla pożyczki udzielanej na miesiąc, $-2,4\%$ dla tej udzielanej na 15 dni i aż $-5,08\%$ dla tej udzielanej na 7 dni. Różnica w poziomie RRSO między pożyczką 7-dniową ($-5,08\%$) a roczną ($-0,10\%$) sięga aż 5 p.p. (co w wartościach względnych stanowi aż 5000%). Wierzyciel kosztem zaledwie 1 PLN może więc zaoferować produkt o ujemnym RRSO i przyciągnąć klientów, z których choć część zostanie na dłużej i skorzysta z kolejnych droższych produktów kredytowych. Należy zauważyć, że przy nieco wyższej stracie dla wierzyciela (tj. 5 PLN przy pożyczce na 1000 PLN i prowizji równej $-0,5\%$) ujemne RRSO pożyczki na 7 dni zwiększa się do $-22,9\%$, a tej udzielanej na miesiąc do $-5,89\%$. Dane zawarte w tabeli 3 pokazują zatem, że przy niewielkiej stracie po stronie wierzyciela można uzyskać silnie ujemne wartości RRSO. Przy prowizji równej -2% (tj. -20 PLN dla pożyczki na kwotę 1000 PLN) RRSO wynosi już $-64,4\%$ w przypadku pożyczki udzielanej na 7 dni i $-21,4\%$ dla tej udzielanej na miesiąc.

Zastosowanie (oczywiście w ograniczonym zakresie, np. przy pierwszej pożyczce oferowanej tylko nowym klientom) ujemnej prowizji pozwala uzyskać niespotykane dotychczas w praktyce gospodarczej ujemne wartości RRSO, które mogą z powodzeniem przyciągnąć nowych klientów. W tej sytuacji prawidłowo skonstruowana strategia produktowa pozwoliłaby odzyskać poniesione niewielkie straty na pożyczkach udzielanych z ujemnym RRSO poprzez wykorzystanie innych pożyczek, tj. tych o dodatniej i często wysokiej wartości tego miernika.

Na zakończenie należy zwrócić również uwagę na fakt, że uzyskane w tym przypadku (uwzględniającym tylko prowizję) wyniki są odwrotne do tych uzyskanych we wcześniej rozpatrywanym przykładzie (uwzględniającym tylko oprocentowanie). Jednorazowa prowizja o stałej wysokości – tj. niezależnej od okresu kredytowania – powoduje istotne zmiany w poziomie RRSO. W przypadku ujemnej prowizji wskaźnik jest niższy (silniej ujemny) dla pożyczek udzielanych na krótsze okresy i rośnie (staje się coraz mniej ujemny) wraz z wydłużaniem okresu, na jaki pieniądze są udostępniane⁷. Inaczej mówiąc, wraz z wydłużaniem okresu pożyczki RRSO rośnie – tzn. staje się coraz mniej ujemna – przy danej ujemnej kwo-

⁶ Wynika to z faktu, jak wykazali Prewysz-Kwinto i Redo [2022], że w przypadku pożyczek udzielanych na okresy krótsze (do roku), przy wyliczaniu wartości RRSO (która jest stopą roczną), prowizja, płacona jednorazowo w momencie uruchomienia pożyczki, jest wielokrotnie uwzględniana i kapitalizowana. Dzieje się tak ze względu na specyficzny, przyjęty w ustawowej formule RRSO, sposób zamiany kosztów pożyczek krótkoterminowych w celu wyrażenia ich jako stopy rocznej. I tak na przykład w RRSO pożyczki kwartalnej prowizja pobrana w momencie jej uruchomienia jest uwzględniana i kapitalizowana cztery razy, w RRSO pożyczki miesięcznej – już 12 razy, a dla tej udzielanej na 7 dni – aż 52 razy. RRSO pożyczki z oprocentowaniem wynoszącym 0% i prowizją na poziomie 1% za jej udzielenie wynosi $13,01\%$, jeżeli będzie ona udzielona na miesiąc, gdyż prowizja jest w tym przypadku uwzględniana i kapitalizowana 12 razy, a dla pożyczki 7-dniowej będzie to już $68,89\%$, gdyż prowizja jest uwzględniana i kapitalizowana 52 razy. Z tego właśnie powodu RRSO pożyczek udzielanych na bardzo krótkie terminy może sięgać setek, a nawet tysięcy procent. Gdyby prowizja od 7-dniowej pożyczki na kwotę 1000 PLN wynosiła 5% udostępnianych środków (czyli 50 PLN), to wartość RRSO sięgałaby aż $1360,6\%$. Jeżeli prowizja wzrosłaby do 10% (czyli do 100 PLN), to RRSO wyniosłoby już $24\,217,9\%$. Analogiczna sytuacja będzie miała miejsce w przypadku omawianej w tej części opracowania ujemnej prowizji.

⁷ Jeżeli prowizja byłaby dodatnia, to RRSO dla pożyczek udzielanych na krótsze okresy byłaby wysoka i malałaby wraz z wydłużaniem okresu kredytowania.

cie prowizji (lub innych pozaodsetkowych kosztów kredytu pobieranych z góry – por. tabela 3)⁸. Jeżeli zamiast prowizji nałożone zostanie natomiast ujemne oprocentowanie, to poziom RRSO pozostanie względnie stały (przy niskich ujemnych poziomach stopy procentowej), przy zauważalnie jednak rosnącej kwocie ujemnych odsetek wraz z wydłużaniem okresu kredytowania (por. tabela 2). W ten sposób odpowiednia kombinacja obu tych kosztów pozawala na świadome kształtowanie poziomu RRSO.

W następnej części (podpunkty 5.3–5.5) zostanie wyjaśnione, jaką wartość będzie miał wskaźnik RRSO przy uwzględnieniu obu tych wielkości jednocześnie – przy czym nie każda z nich musi mieć wartość ujemną. Warto jednak od razu zaznaczyć, że sytuacja będzie wyglądała inaczej, gdy zastosuje się ujemną prowizję przy dodatniej stopie procentowej oraz dodatnią prowizję przy ujemnej stopie procentowej.

5.3. RRSO pożyczki z ujemną prowizją i dodatnim oprocentowaniem

W pierwszej kolejności analizie możliwości uzyskania ujemnego poziomu RRSO zostanie poddana kombinacja zakładająca zastosowanie ujemnej prowizji i dodatniego oprocentowania. Wartości RRSO w przypadku pożyczki na kwotę 1000 PLN oraz łączna kwota opłat (prowizja i oprocentowanie) w zależności od różnego poziomu ujemnej prowizji i dodatniego oprocentowania oraz okresu, na jaki środki zostały udostępnione, zostały przedstawione w tabeli 4.

Analizując dane zawarte w tabeli 4, należy zauważyć, że przy ujemnej prowizji wartość RRSO zawsze rośnie wraz z wydłużaniem okresu, na jaki środki zostały pożyczone, przy czym im wyższa jest stopa procentowa, tym szybciej wartość RRSO przestaje być ujemna. Wyższe oprocentowanie to zarazem wyższe koszty, jakie ponosi dłużnik, przez co szybciej niwelują one korzyść uzyskaną w postaci ujemnej prowizji (premii). W przypadku udzielenia pożyczki na trzy miesiące, przy prowizji równej –1% i oprocentowaniu równym 2% rocznie, RRSO jest ujemne i wynosi –1,93%. Przy wzroście oprocentowania do 4% wartość tego miernika staje się dodatnia i wynosi już 0,03% (por. wiersz 5 w tabeli 4). Analogicznie dla pożyczki na pół roku przy prowizji –2% i oprocentowaniu 2% rocznie RRSO wynosi –1,96%, a dla takiej samej pożyczki oprocentowanej już na 6% RRSO jest dodatnie i wynosi 1,96% (por. wiersz 6 w tabeli 4).

Należy również zwrócić uwagę, że w przypadku pożyczek udzielanych na bardzo krótkie okresy wartość RRSO uwzględniająca ujemną prowizję i dodatnie oprocentowanie (tabela 4) nie różni się znacząco od danych zawartych w tabeli 3, czyli tych, które zakładały ujemną prowizję i oprocentowanie równe 0%. RRSO pożyczki udzielanej na tydzień (siedem dni) przy prowizji –2% wynosiła wówczas –64,39% (por. wiersz 1 w tabeli 3). Jeżeli w obliczeniach zostanie uwzględnione dodatnie oprocentowanie na poziomie 2% rocznie, to RRSO (przy

⁸ W przypadku dodatniej prowizji sytuacja jest odwrotna, czyli wraz z wydłużaniem okresu pożyczki poziom RRSO maleje.

provizji -2%) wzrośnie minimalnie do poziomu $-63,7\%$ (por. wiersz 1 w tabeli 4). Przy stopie procentowej równej 6% rocznie będzie to natomiast $-62,19\%$. Różnica jest więc niewielka i wynosi 2,2 p.p. między pożyczką oprocentowaną na 6% a tą z oprocentowaniem równym 0% . Według wskaźnika RRSO pożyczka oprocentowana na 6% rocznie jest tylko o niecałe $3,5\%$ droższa od tej, w przypadku której dłużnik nie ponosi żadnych kosztów odsetkowych. Wraz z wydłużaniem okresu pożyczki ujemna prowizja jest jednak uwzględniana w wartości RRSO mniejszą liczbę razy, przez co efekt dodatniej stopy procentowej silniej oddziałuje na wartość RRSO, prowadząc nawet do sytuacji, w której RRSO staje się dodatnie (por. białe komórki z danymi w tabeli 4). RRSO w przypadku pożyczki kwartalnej tylko z prowizją -2% ($R = 0\%$) jest ujemna i wynosi $-7,636\%$ (por. wiersz 5 w tabeli 3), a dla pożyczki uwzględniającej poza ujemną prowizją dodatnie oprocentowanie na poziomie 6% wskaźnik RRSO wynosi $-1,88\%$ (por. wiersz 5 w tabeli 4). Różnica w poziomie RRSO jest w tym przypadku zauważalnie większa – sięga 5,756 p.p., a RRSO jest czterokrotnie niższa. Przy dłuższych terminach pożyczek różnica w poziomie RRSO staje się więc znacząca, a sam wskaźnik mimo ujemnej prowizji zaczyna przyjmować nawet dodatnie wartości (dla dodatniego oprocentowania). Przykładowo w przypadku pożyczki udzielonej na pół roku (przy prowizji = -2% i $R = 6\%$) RRSO osiąga wartość $1,96\%$ (por. wiersz 6 w tabeli 4), podczas gdy przy R równym 0% wynosi $-3,894\%$ (wiersz 6 w tabeli 3). Niewielka różnica w poziomie RRSO przy najkrótszych pożyczkach – między tymi z R równym 0% a tymi z dodatnim oprocentowaniem – wynika z sygnalizowanego wcześniej faktu wielokrotnego uwzględniania prowizji w wartości tego miernika, co niweluje kompensujący efekt dodatniej stopy procentowej w przypadku ujemnej wartości RRSO.

Tabela 4. Wartość RRSO* (%) oraz łączna kwota kosztów (PLN) w przypadku spłacanej jednorazowo pożyczki na kwotę 1000 PLN w zależności od poziomu rocznego oprocentowania (dodatniego) i prowizji** za jej udzielenie (ujemnej)**

Lp.	oprocentowanie	2%				4%				6%			
	prowizja	-1% (-10 PLN)		-2% (-20 PLN)		-1% (-10 PLN)		-2% (-20 PLN)		-1% (-10 PLN)		-2% (-20 PLN)	
		okres pożyczki	koszt	RRSO	koszt	RRSO	koszt	RRSO	koszt	RRSO	koszt	RRSO	koszt
1	tydzień (7 dni)	-9,62	-39,28	-19,62	-63,67	-9,23	-38,05	-19,23	-62,94	-8,85	-36,80	-18,85	-62,19
2	pół miesiąca (15 dni)	-9,18	-19,92	-19,18	-36,99	-8,36	-18,30	-18,36	-35,72	-7,53	-16,66	-17,53	-34,42
3	miesiąc (30 dni)	-8,36	-9,61	-18,36	-19,82	-6,71	-7,79	-16,71	-18,21	-5,07	-5,94	-15,07	-16,56
4	dwa miesiące (61 dni)	-6,66	-3,88	-16,66	-9,38	-3,32	-1,95	-13,32	-7,56	0,03	0,02	-9,97	-5,71
5	trzy miesiące (92 dni)	-4,96	-1,93	-14,96	-5,69	0,08	0,03	-9,92	-3,80	5,12	2,03	-4,88	-1,88
6	pół roku (182 dni)	-0,03	-0,01	-10,03	-1,96	9,95	1,98	-0,05	-0,01	19,92	3,99	9,92	1,96
7	rok (365 dni)	10,00	0,99	0,00	0,00	30,00	2,97	20,00	1,96	50,00	4,95	40,00	3,92

* Na szaro zaznaczono ujemne wartości RRSO.

** Prowizja w stałej wysokości dla danej kwoty pożyczki (niezależna od czasu jej trwania) wyrażona jako odsetek pożyczanej kwoty.

*** To wyrażona w złotych łączna wartość prowizji (dodatniej) i odsetek (ujemnych).

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując, przedstawiona analiza pokazuje, że możliwość uzyskania ujemnej wartości RRSO poprzez kombinację ujemnej prowizji i dodatniej stopy procentowej jest możliwa tylko w przypadku pożyczek udzielanych na krótsze okresy. Jest to więc dobry sposób na pozyskanie klienta przez instytucje specjalizujące się w udzielaniu pożyczek na bardzo krótkie terminy, czyli tzw. chwilówek. Warto jednak podkreślić, że RRSO będzie zawsze wyższa od tej obliczonej przy założeniu, że R wynosi 0%.

5.4. RRSO pożyczki z dodatnią prowizją i ujemnym oprocentowaniem

Kolejna sytuacja, która zostanie poddana analizie w kontekście możliwości kształtowania ujemnej wartości RRSO, to zastosowanie kombinacji dodatniej prowizji i ujemnego oprocentowania. Jak można oczekiwać, na podstawie wniosków z wcześniejszych przykładów, dodatnia prowizja wielokrotnie uwzględniana przy wyliczaniu RRSO dla pożyczek udzielanych na najkrótsze okresy będzie znacząco ograniczała możliwość uzyskania ujemnej wartości RRSO. Wymagałoby to zastosowania bardzo silnie ujemnej stopy procentowej, co wiązało by się ze znacznie wyższą stratą dla pożyczkodawcy umożliwiającą uzyskanie tego efektu.

Wartości RRSO dla pożyczki na kwotę 1000 PLN oraz łączna kwota kosztów (prowizji i oprocentowania) w zależności od różnego poziomu dodatniej prowizji i ujemnego oprocentowania oraz okresu, na jaki środki są udostępniane, zostały przedstawione w tabeli 5.

Tabela 5. Wartość RRSO* (%) oraz łączna kwota kosztów (PLN) w przypadku spłacanej jednorazowo pożyczki na kwotę 1000 zł w zależności od poziomu oprocentowania (ujemnego) i prowizji** za jej udzielenie (dodatniej)**

Lp.	oprocentowanie		-3%				-6%				-9%			
	prowizja		1% (10 PLN)		2% (20 PLN)		1% (10 PLN)		2% (20 PLN)		1% (10 PLN)		2% (20 PLN)	
	okres pożyczki		koszt	RRSO	koszt	RRSO	koszt	RRSO	koszt	RRSO	koszt	RRSO	koszt	RRSO
1	tydzień (7 dni)		9,42	63,89	19,42	178,27	8,85	59,05	18,85	170,04	8,27	54,34	18,27	162,05
2	pół miesiąca (15 dni)		8,77	23,93	18,77	58,66	7,53	20,26	17,53	53,96	6,30	16,69	16,30	49,40
3	miesiąc (30 dni)		7,53	9,66	17,53	24,08	5,07	6,41	15,07	20,40	2,60	3,25	12,60	16,82
4	dwa miesiące (61 dni)		4,99	3,05	14,99	9,51	-0,03	-0,02	9,97	6,25	-5,04	-3,01	4,96	3,07
5	trzy miesiące (92 dni)		2,44	0,98	12,44	5,13	-5,12	-2,04	4,88	1,99	-12,68	-4,99	-2,68	-1,08
6	pół roku (182 dni)		-4,96	-1,00	5,04	1,03	-19,92	-3,99	-9,92	-2,02	-34,88	-6,94	-24,88	-5,03
7	rok		-20,00	-2,02	-10,00	-1,02	-50,00	-5,05	-40,00	-4,08	-80,00	-8,08	-70,00	-7,14
8	dwa lata		-50,00	-2,56	-40,00	-2,06	-110,00	-5,72	-100,00	-5,24	-170,00	-8,99	-160,00	-8,53

* Na szaro zaznaczono ujemne wartości RRSO.

** Prowizja w stałej wysokości dla danej kwoty pożyczki (niezależna od czasu jej trwania) wyrażona jako odsetek pożyczanej kwoty.

*** To wyrażona w złotych łączna wartość prowizji (dodatniej) i odsetek (ujemnych).

Źródło: opracowanie własne.

Analizując dane zawarte w tabeli 5 należy od razu zwrócić uwagę na odwrotną tendencję do kształtowania się poziomu RRSO wraz z wydłużaniem okresu pożyczki niż ta obserwowana w przykładzie wcześniejszym (w tabeli 4). W przypadku dodatniej prowizji i ujemnego oprocentowania wartość RRSO jest wyższa i dodatnia dla pożyczek udzielanych na najkrótsze okresy i maleje wraz z wydłużeniem okresu, na jaki środki są udostępniane. Nawet w przypadku najniższego uwzględnionego w analizie oprocentowania równego -9% i przy dodatniej prowizji wynoszącej zaledwie 1% wartości pożyczki RRSO zobowiązania zaciągniętego na tydzień (siedem dni) jest dodatnia i wynosi aż $54,34\%$. Dla prowizji równej 2% wrasta w przypadku tego samego okresu do wartości aż $162,1\%$ (por. wiersz 1 w tabeli 5). Tak wysokie i dodatnie wartości RRSO dla pożyczek krótkoterminowych wynikają ze wskazanego już wcześniej faktu wielokrotnego uwzględniania i kapitalizowania prowizji w formule RRSO, przez co nawet wysoka ujemna stopa procentowa nie jest w stanie zniwelować tego efektu.

Wraz z wydłużaniem okresu pożyczki wartość RRSO maleje, gdyż prowizja jest uwzględniana w jej wartości mniejszą liczbę razy, ujemne wartości uzyskuje się jednak dopiero w przypadku tych pożyczek, które są udzielane na dłuższe okresy (por. szare komórki z danymi w tabeli 5). W sytuacji uwzględnienia najniższego oprocentowania ujętego w analizie, tj. -9% , RRSO przy prowizji na poziomie 1% osiąga ujemną wartość dla 2-miesięcznej pożyczki, a przy prowizji równej 2% dopiero w przypadku pożyczki kwartalnej. Z kolei dla stopy procentowej wynoszącej -3% i prowizji równej 1% ujemne RRSO osiągnie się dopiero przy pożyczce półrocznej, a przy prowizji równej 2% dla pożyczki udzielanej minimum na rok (por. tabela 5).

Analizując dane przedstawione w tabeli 5, warto również zauważyć, że ujemne wartości RRSO osiąga się przy znacznie wyższej stracie, jaką musi ponieść wierzyciel. W przypadku pożyczki półrocznej o oprocentowaniu -3% i prowizji równej 1% RRSO osiąga wartość -1% przy stracie pożyczkodawcy równej $4,96$ PLN (wiersz 6 w tabeli 5). Przy takiej samej stracie (wiersz 5 w tabeli 4) można osiągnąć RRSO równe $-1,93\%$ (czyli o dwukrotnie większej ujemnej wartości) w przypadku pożyczki udzielanej na trzy miesiące z prowizją -1% i oprocentowaniem 2% rocznie. Analogicznie dla pożyczki oprocentowanej na -9% z prowizją 1% RRSO na poziomie $-3,01\%$ można osiągnąć przy stracie dla wierzyciela równej $-5,04$ PLN (pożyczka na dwa miesiące). Co więcej, przy prawie takiej samej stracie, tj. $5,07$ PLN, można uzyskać RRSO o niemal dwukrotnie większej ujemnej wartości, tj. równe $-5,94\%$, w przypadku pożyczki udzielanej na miesiąc przy prowizji równej -1% i oprocentowaniu wynoszącym 6% (wiersz 3 w tabeli 4). Stosowanie kombinacji ujemnego oprocentowania i dodatniej prowizji jest więc z perspektywy osiągnięcia ujemnej wartości RRSO najmniej korzystne. Wymaga ono udostępnienia środków na znacznie dłuższy okres, a ten sam ujemny poziom RRSO uzyskuje się przy wyższej stracie niż ta ponoszona przy zastosowaniu odmiennej kombinacji, tj. ujemnej prowizji i dodatniego oprocentowania.

5.5. RRSO pożyczki z ujemną prowizją i ujemnym oprocentowaniem

Dla kompletności rozważań warto na koniec przedstawić, jak będzie kształtować się poziom RRSO przy jednoczesnym zastosowaniu ujemnej prowizji i ujemnego oprocentowania. W tabeli 6 pokazano wartości RRSO dla pożyczki na kwotę 1000 PLN oraz łączną kwotę kosztów (prowizji i odsetek) przy różnych poziomach ujemnej prowizji i ujemnego oprocentowania oraz okresu, na jaki środki są udostępniane.

Tabela 6. Wartość RRSO* (%) oraz łączna kwota kosztów (PLN) dla spłacanej jednorazowo pożyczki na kwotę 1000 PLN w zależności od poziomu oprocentowania (ujemnego) i prowizji** za jej udzielenie (ujemnej)**

Lp.	oprocentowanie	-3%				-6%				-9%			
		-1% (-10 PLN)		-2% (-20 PLN)		-1% (-10 PLN)		-2% (-20 PLN)		-1% (-10 PLN)		-2% (-20 PLN)	
	okres pożyczki	koszt	RRSO	koszt	RRSO	koszt	RRSO	koszt	RRSO	koszt	RRSO	koszt	RRSO
1	tydzień (7 dni)	-10,58	-42,24	-20,58	-65,44	-11,15	-43,95	-21,15	-66,47	-11,73	-45,61	-21,73	-67,46
2	pół miesiąca (15 dni)	-11,23	-23,83	-21,23	-40,06	-12,47	-26,08	-22,47	-41,84	-13,70	-28,27	-23,70	-43,56
3	miesiąc (30 dni)	-12,47	-14,02	-22,47	-23,74	-14,93	-16,57	-24,93	-26,00	-17,40	-19,05	-27,40	-28,20
4	dwa miesiące (61 dni)	-15,01	-8,57	-25,01	-13,81	-20,03	-11,29	-30,03	-16,37	-25,04	-13,95	-35,04	-18,87
5	trzy miesiące (92 dni)	-17,56	-6,72	-27,56	-10,30	-25,12	-9,51	-35,12	-12,98	-32,68	-12,24	-42,68	-15,60
6	pół roku (182 dni)	-24,96	-4,89	-34,96	-6,76	-39,92	-7,77	-49,92	-9,57	-54,88	-10,60	-64,88	-12,35
7	rok	-40,00	-3,96	-50,00	-4,90	-70,00	-6,93	-80,00	-7,84	-100,00	-9,901	-110,00	-10,78
8	dwa lata	-70,00	-3,53	-80,00	-4,00	-130,00	-6,66	-140,00	-7,12	-190,00	-9,896	-200,00	-10,34

* Na szaro zaznaczono ujemne wartości RRSO.

** Prowizja w stałej wysokości dla danej kwoty pożyczki (niezależna od czasu jej trwania) wyrażona jako odsetek pożyczanej kwoty.

*** To wyrażona w złotych łączna wartość prowizji (dodatniej) i odsetek (ujemnych).

Źródło: opracowanie własne.

Analizując dane zawarte w tabeli 6, można od razu zauważyć, że jednoczesne uwzględnienie ujemnej prowizji i ujemnego oprocentowania daje najniższe wartości RRSO spośród wszystkich analizowanych wariantów i jednocześnie zwiększa stratę, jaką musiałby ponieść wierzyciel, stosując taką strategię. Sposób kształtowania się wartości RRSO jest jednak taki sam jak w przypadku wszystkich wcześniejszych wariantów zakładających ujemną prowizję, tzn. RRSO rośnie (staje się mniej ujemna) wraz z wydłużaniem okresu pożyczki. Warto jednak zauważyć, że dodatkowy wpływ ujemnej stopy na poziom RRSO będzie różny w zależności zarówno od okresu, na jaki dług jest zaciągany, jak i od poziomu ujemnej prowizji.

W przypadku najkrótszych okresów pożyczki dodatkowe zastosowanie ujemnej stopy procentowej tylko nieznacznie obniży wartość – i tak już bardzo niskiej – ujemnej RRSO. Dla

pożyczki udzielanej na tydzień (siedem dni) z prowizją równą -1% RRSO wynosi $-40,48\%$ (por. wiersz 1 w tabeli 3). W przypadku tej samej pożyczki, ale uwzględniającej ujemną stopę procentową równą -3% , RRSO spadnie do poziomu $-42,24\%$ (tj. obniży się o 1,76 p.p., czyli o 4,35%), a przy stopie -9% obniży się do poziomu $-45,61\%$ (tj. o 5,13 p.p., czyli o 12,67% – por. wiersz 1 w tabeli 6). Efekt ten uzyska się jednak niewielkim dodatkowym kosztem wierzyciela. Dla pożyczki uwzględniającej oprocentowanie równe -3% strata wierzyciela wzrośnie o 0,58 PLN (tj. z 10 PLN do 10,58 PLN), a w przypadku pożyczki z oprocentowaniem -9% wzrośnie do 1,73 PLN (z 10 PLN do 11,73 PLN). Jeżeli w analizie zostanie uwzględniona większa ujemna prowizja, tj. -2% , to RRSO pożyczki 7-dniowej przy R równym 0% wyniesie $-64,39\%$ (por. wiersz 1 w tabeli 3), przy ujemnym oprocentowaniu równym -3% obniży się do $-65,44\%$ (tj. o 1,05 p.p., czyli o 1,6%), a przy ujemnym oprocentowaniu równym -9% spadnie do $-67,46\%$. (tj. o 3,07 p.p., czyli o 4,77% – por. 1 wiersz tabeli 6). Oznacza to, że dla danego okresu trwania pożyczki, przy większej ujemnej prowizji, ujemna stopa procentowa słabiej oddziałuje na spadek wartości RRSO.

Wydłużenie okresu kredytowania spowoduje, że w przypadku danego poziomu ujemnej prowizji zastosowanie także ujemnej stopy procentowej będzie silniej wpływać na poziom RRSO. Dla pożyczki półrocznej o R równym 0% i prowizji na poziomie -1% RRSO wynosi $-1,98\%$ (por. wiersz 6 w tabeli 3). Jeżeli zostanie uwzględniona ujemna stopa procentowa równa -3% , to wartość RRSO obniży się prawie 2,5-krotnie, do poziomu $-4,89\%$ (tj. o 2,91 p.p., czyli o 147,0%), a dla stopy procentowej równej -9% obniży się aż 5,5-krotnie, do poziomu $-10,90\%$ (tj. o 8,92 p.p., czyli o 450,5% – por. wiersz 6 w tabeli 3). I choć w tej sytuacji obniżenie wartości RRSO jest znaczące, to uzyskuje się je przy znacznie wyższej stracie dla wierzyciela. W przypadku pożyczki uwzględniającej tylko oprocentowanie równe -3% wzrośnie ona o 14,96 PLN (z 10 PLN do 24,96 PLN), a dla pożyczki z oprocentowaniem -9% aż o 44,88 PLN (z 10 PLN do 54,88 PLN). Jeżeli w analizie zostanie uwzględniona większa ujemna prowizja równa -2% , to RRSO pożyczki półrocznej przy R równym 0% wyniesie $-3,89\%$ (por. wiersz 6 w tabeli 3), przy ujemnym oprocentowaniu równym -3% obniży się do $-6,76\%$ (tj. o 2,87 p.p., czyli już tylko o 73,78%), a przy ujemnym oprocentowaniu równym -9% spadnie już tylko 3-krotnie, do poziomu $-12,35\%$ (tj. o 8,46 p.p., czyli o 217,5% – por. wiersz 6 w tabeli 6). Zmiany w poziomie RRSO wynikające ze zwiększania prowizji są więc słabsze, podobnie jak miało to miejsce we wcześniejszej analizowanym przykładzie pożyczek udzielanych na krótsze okresy.

Oznacza to, że niezależnie od okresu trwania pożyczki, przy większej ujemnej prowizji, ujemna stopa procentowa słabiej oddziałuje na spadek wartości ujemnego RRSO. Wydłużanie okresu pożyczki w przypadku danego poziomu prowizji powoduje mimo wszystko, że wartość RRSO przy coraz bardziej ujemnym oprocentowaniu obniża się dynamiczniej, niemniej jednak zawsze przy znacznie wyższym koszcie dla wierzyciela.

6. Podsumowanie

Choć produkty kredytowe z ujemną wartością RRSO nie pojawiły się dotąd w polskiej praktyce gospodarczej, to mogą być one z powodzeniem wykorzystane przez instytucje kredytujące w działaniach marketingowych i zabieganiu o nowego klienta na niełatwym rynku długu. Być może zobaczymy je przy okazji kolejnych kryzysów, gdy instytucje kredytujące zostaną przymuszone z jednej strony obniżoną skłonnością kredytobiorców do zaciągania długów, a z drugiej strony obniżonym poziomem maksymalnych odsetek w efekcie redukcji stóp procentowych przez bank centralny. Będzie to jednak wymagało po pierwsze faktycznego zrozumienia mechanizmu działania formuły obliczeniowej RRSO, a zwłaszcza wpływu poszczególnych zarówno odsetkowych, jak i pozadodatkowych kosztów długu na wartość tego miernika [por. szerzej: Prewysz-Kwinto, Redo, 2023b; Redo, 2024]. A po drugie – trafnego skalkulowania akceptowalnego poziomu straty związanej z koniecznością zaoferowania produktu kredytowego z ujemnym poziomem RRSO, tj. takiego, za który wierzyciel będzie musiał zapłacić dłużnikowi zamiast osiągać korzyści za udostępnianie mu środków pieniężnych. I choć na rynku długu takie działanie na pierwszy rzut oka może wydawać się irracjonalne, to przy ograniczeniu oferty i zawężeniu jej, np. tylko do pierwszej pożyczki dla nowych klientów, może być wartym poniesienia kosztów, przynoszącym wymierne korzyści w postaci zwiększenia sprzedaży. Co więcej, dodatkowe koszty pozyskania nowego klienta poprzez oferowanie pożyczek z ujemnym RRSO będzie można z łatwością pokryć z korzyści uzyskiwanych na innych dostępnych w ofercie produktach kredytowych z dodatnim poziomem tego wskaźnika.

Uzyskanie ujemnej wartości RRSO jest możliwe tylko wówczas, gdy produkt kredytowy będzie oferowany albo z ujemnym oprocentowaniem, albo z ujemnymi kosztami pozaodsetkowymi – np. w postaci ujemnej prowizji, rozumianej jako dodatkowa premia otrzymywana przez dłużnika za zaciągnięcie długu, albo też w sytuacji jednoczesnej kombinacji obu wcześniejszych parametrów. Ze względu na dodatkowe koszty ponoszone przez wierzyciela dostępność takich rozwiązań powinna być jednak ograniczona (głównie do nowych klientów), co wymaga stworzenia przemyślanej oferty produktowej.

Przeprowadzona oddzielnie analiza wpływu powyższych parametrów na wartość RRSO wykazała, że w przypadku pożyczek spłacanych jednorazowo najskuteczniej (najsilniej) na uzyskanie ujemnego poziomu RRSO oddziałują premie naliczane z góry. Niewielka nawet ujemna prowizja lub inne opłaty pobierane w momencie uruchomienia pożyczki dają bardzo niskie ujemne wartości RRSO w przypadku pożyczek udzielanych na krótkie okresy. Wynika to bezpośrednio ze specyficznego sposobu zamiany kosztów pożyczek krótkoterminowych na stopę roczną, którą jest RRSO. Przy pożyczkach krótkoterminowych prowizja oraz inne koszty pozaodsetkowe płacone jednorazowo w momencie ich uruchomienia są w formule obliczeniowej tego miernika, bazującej na zasadach odsetek złożonych, wielokrotnie uwzględniane i jednocześnie wielokrotnie kapitalizowane. W ten sposób uzyskuje się dokładnie taki sam efekt, z jakim mamy do czynienia obecnie przy klasycznych pożyczkach

udzielanych na bardzo krótkie terminy (zwanymy chwilówkami), których poziom RRSO może sięgać setek lub nawet tysięcy procent. Z tym że tutaj spotykamy się z jego lustrzanym odbiciem. Niska ujemna płatna z góry prowizja oznaczająca, że to wierzyciel musi zapłacić dłużnikowi niewielką kwotę, będzie w analogiczny sposób przekładała się na bardzo niskie, ujemne wartości RRSO chwilówek. Takiego efektu nie uzyska się natomiast poprzez zastosowanie – zamiast ujemnej prowizji (lub innych ujemnych kosztów pozaodsetkowych płatnych jednorazowo z góry) – ujemnego oprocentowania. Jak wykazano, RRSO w przypadku niewielkich ujemnych poziomów oprocentowania długu pozostaje względnie stałe, niezależnie od okresu, na jaki dług jest udostępniany. Jeżeli ujemne RRSO planuje się natomiast osiągnąć przez odpowiednią kombinację obu parametrów – przy założeniu, że ujemny jest tylko jeden z nich, to lepsze efekty uzyskuje się, stosując ujemną prowizję i dodatnią stopę procentową. W odwrotnej sytuacji ujemne wartości RRSO uzyskuje się dopiero w przypadku dłuższych okresów kredytowania oraz przy wyższym koszcie ponoszonym przez wierzyciela.

Należy dodać, że produkty kredytowe z ujemną wartością RRSO powinny być oferowane głównie na małą kwotę i na krótki okres. Niewielka kwota pożyczki spowoduje, że obciążenie wierzyciela (tj. ponoszona przez niego strata) za udostępnienie środków pieniężnych będzie niskie, a tym samym będzie można je z łatwością odzyskać na innych oferowanych produktach kredytowych o dodatnim RRSO. Ponadto krótki okres pożyczki spowoduje, że odzyskane środki pieniężne będą mogły zostać następnie szybko udostępnione po raz kolejny.

Bibliografia

Dokumenty prawne

1. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylającej dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz. Urz. OJ L 133).
2. Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) (Dz. Urz. UE C 202/47).
3. Trybunał Sprawiedliwości (1963). Wyrok z dnia 5 lutego 1963 r. w sprawie 26/62 Van Gend & Loos przeciwko Nederlandse Administratie der Belastingen (ECLI:EU:C:1963:1).
4. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1740 z późn. zm.).
5. Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (t.j. Dz.U. 2023 poz. 1028 z późn. zm.).
6. Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2020 poz. 374).
7. Ustawa z dnia 6 października 2022 r. o zmianie ustaw w celu przeciwdziałania lichwie (Dz.U. 2022 poz. 2339).

Wydawnictwa zwarte

1. KNF (2018). *Obowiązki i uprawnienia Komisji Nadzoru Finansowego wynikające z ustawy o kredycie konsumenckim*. Warszawa.
2. Redo, M. (2021). Bezpieczeństwo finansowe gospodarstw domowych w Polsce – chwilówki a koszty pozaodsetkowe kredytu i RRSO. W: *Współczesne i prognozowane problemy bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa międzynarodowego* (s. 43–73), H. Świeboda, M. Gębska (red.). Warszawa: Wydawnictwo Akademii Sztuki Wojennej.
3. Redo, M., Prewysz-Kwinto, P. (2021). *Matematyka finansowa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Artykuły naukowe

1. Prewysz-Kwinto, P., Redo, M. (2022). Czy RRSO prawidłowo pokazuje rzeczywisty koszt kredytu ponoszony przez dłużnika?, *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, 187, s. 57–72.
2. Prewysz-Kwinto, P., Redo, M. (2023a). Czy RRSO pozwala na wybór najtańszej oferty kredytowej?, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 2, s. 221–236.
3. Prewysz-Kwinto, P., Redo, M. (2023b). Wpływ prowizji na wartość RRSO na przykładzie pożyczek spłacanych jednorazowo, *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, 193, s. 259–276.
4. Redo, M. (2023). Czy nowe rozwiązania w zakresie maksymalnych pozaodsetkowych kosztów kredytu wzmocnią bezpieczeństwo finansowe Polaków?, *Problemy Techniki Uzbrojenia*, 167(5), s. 247–260.
5. Redo, M. (2024). Sposób poboru pozaodsetkowych kosztów kredytu a poziom wskaźnika RRSO, *Krakow Review of Economics and Management*, 1(1003), s. 137–157.
6. Redo, M., Prewysz-Kwinto, P. (2022). Nominalny Roczny Koszt Kredytu (NRKK) kontra myląco nazwana i niepoprawnie obliczana Rzeczywista Roczna Stopa Oprocentowania (RRSO), *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, 185, s. 85–111.
7. Redo, M., Prewysz-Kwinto, P. (2023). Czy przepisy prawne w Polsce regulujące przykład reprezentatywny służący wyznaczeniu RRSO w reklamie dostatecznie chronią interes kredytobiorcy?, *Państwo i Prawo*, 9.

Materiały internetowe

1. PewnyBiznes.info (2019). *Nadzór nad rynkiem pożyczkowym: kto jest za niego odpowiedzialny?*, <https://www.pewnybiznes.info/rynkem-pozyczkowym-odpowiedzialny/> (dostęp: 11.11.2023).

Negative APRC as a way to attract borrowers

Abstract

In a situation of extremely low interest rates, loan products with APRC = 0% have also become popular in Poland. The authors show that zero does not have to be the lower limit of the value of this indicator and, at little cost to the lending institution, it is possible to create loan products for which the APRC will have a negative value, which may be a good way to acquire customers and improve the competitive position in today's difficult credit market. In order to minimize the loss on such an offer for the lending institution and at the same time maximize the effect of obtaining the lowest possible APRC, it is necessary to understand how the applicable APRC formula works. The authors showed that a negative commission charged in advance (i.e. a bonus paid to the borrower) can be an effective tool in the competitive fight in the case of loans repaid in one lump sum – much more effective than negative interest rates. They also showed how to select interest and non-interest costs of debt to create a loan product with a negative APRC at the lowest possible cost for the creditor. Therefore, the study can be successfully used by lending institutions in the process of optimizing not only the structure of charged costs, but also the product structure in general.

Keywords: competition, interest, non-interest loan costs, annual percentage rate of charge (APRC)
